

Sanalle on esitetty vastineita myös etäsukukielistä. UEW:n (s. 132) mukaan tähän yhteyteen kuuluvat varmasti mordvan (ersä) *kuvaka* 'pitkä', *kuvat* 'kauan', (mokša) *kāvaka* 'pitkä' ja hantin (vakh-vasjuga) *koy* 'pitkä; kaukainen'. SSA:n mukaan ainostaan hantin sana on suomen sanan varma vastine, ja mordvan vastine taas on poikkeuksellisen äännerakenteensa vuoksi epävarma. FUV (s. 102) mainitsee näiden yhteydessä epävarmana vertauskohtana myös edellä mainitun saamen sanan *guhkki*, mutta tämä rinnastus on yleensä hylätty. UEW sen sijaan esittää muita epävarmoja saamelaisvastineita: sanojen *gávgit* 'karista, varista' ja *gávkat* 'tuijottaa' kuulumisen tähän yhteyteen on niiden merkityksen vuoksi epäuskottavaa. Jälkimmäisen sanan osalta rinnastus on äännteellisestikin mahdoton.

Myös esitetyt mordvan ja hantin vastineet ovat äännteellisesti ongelmallisia. Mordvan sanojen kantavartalo palautuisi suomalais-ugrilaiseen asuun **kuwa-*. Tällaisen asun äänneläillinen vastine olisi itse asiassa mordvan **kova-*, mutta säännöllinen kehitys **u > o* ei toisinaan ole tapahtunut matalan vokaalin edellä, vaan paino on siirtynyt kantamordvassa jälkitavulle, jolloin ensitavun vokaali edustuu ersässä *u*:na, mokšassa taas redusoituneena *â*:na (Bartens 1999: 60). Mordvan sana sopii siis vokaaliltaan sangen huonosti sanan *kauka* vastineeksi, joskin UEW arvelee epäsäännöllisen vokaalikehityksen johtuvan sanansisäisen **w*:n vaikutuksesta. Hantin *koy* ei sovi vokaalistoltaan sanan *kauka* vastineeksi sen paremmin: murrevariantit (ks. DEWOS s.v. *koy*) viittaavat kantahantin vokaaliin **oo*, kun taas suomalais-ugrilaisen **a*:n säännöllinen jatkaja hantissa olisi **aa* (Sammallahti 1988: 504, 507).

Suomen *kauka*-sanalle esitetty suomalais-ugrilainen etymologia on äännteellisesti erittäin ongelmallinen. Se on hylättävä, koska sanalle voidaan esittää tyydyttävämpi

etymologia: se selittyy germaaniseksi lainasanaksi. Originaaliksi sopii kantagermaanin **hauha-* 'korkea', josta polveutuvat muun muassa saksan *hoch*, englannin *high* ja ruotsin *hög* (Kluge 1995 s.v. *hoch*). Äännteellisesti rinnastus on moitteeton. Kantagermaanin **h* on korvattu *k*:lla, kuten muisakin vanhoissa lainoissa, esim. suomen *kana* < germ. **hanan-* (SSA s.v.). Sana on siis lainattu ennen kantasuomen muutosta **š > *h*. Vartalon *kauka-* perusmerkitys näyttää alkuaan olleen 'pitkä', joka tulee varsin lähelle germaanisten kielten 'korkean' merkitystä. 'Korkean' ja 'pitkän' ero on se, että edellinen viittaa pääasiassa pystyasennossa olevien esineiden »pituuteen», jälkimmäinen taas yleensä muiden. Paralleeliksi sopii juuri suomen *pitkä*, jonka vastineissa tavataan merkityksen kahtalaisuutta 'pitkän' ja 'korkean' välillä, esim. nenetsin *řirće* 'korkea, pitkä (ihminen)', kamassin *puurže* 'korkea, pitkä' (SSA s.v. *pitkä*).

Kun suomen vastine on erotettu sille esitetyistä etävastineista, suomalais-ugrilaista etymologiaa on syytä tarkastella uudelleen myös mordvan ja hantin osalta. UEW:n rekonstruoima alkumuoto **kawka* perustuu ensi sijassa suomalaiskieliin, eikä se selitä tyydyttävästi mordvan ja hantin vokaali-edustusta. Lisäksi mordva sen paremmin kuin hantikaan eivät tarjoa mitään evidenssiä konsonanttiyhtymän **wk* puolesta. Mordvan perusteella voitaisiin yhtä hyvin rekonstruoida pelkkä **w*, josta myös hantin *γ* on johdettavissa. Lisäksi kantahantin vokaali **oo* palautuu säännönmukaisesti suomalais-ugrilaiseen **u*:hun **(C)uCa-*tyypin vartaloissa (Sammallahti 1988: 504), joten äännevastaavuus mordvan sanan kanssa on täydellinen. Suomalais-ugrilaiseksi alkumuodoksi voidaan rekonstruoida **kuwa*.

Tähän yhteyteen voidaan pienin varauksin liittää myös edellä mainittu saamen *guhkki* 'pitkä'. Se palautuisi säännönmukai-

sesti esisaamen asuun **kuukka*. Sanan asu on fonotaktisesti erikoinen, sillä pitkät vokaalit eivät suomalais-ugrilaisessa kanta-kielessä voineet tunnetusti esiintyä konsonanttityhtymien edellä eivätkä matalaan vokaaliin päättyvissä vartaloissa. Tämä antaa aiheen olettaa, että jos saamen *guhki* on suomalais-ugrialaista alkuperää, sen alkuperäinen muoto ei ole ollut ainakaan **kuukka*. Tällainen muoto olisi kuitenkin voinut syntyä epäsäännöllisen lyhenemisen kautta: kehitys olisi ollut **kuwa-kka* > **kuwkka* > **kuukka*. Kyseessä olisi siis johdos, jota vastaisi morfologisesti mordvan *kuvaka*. Samantapaista äännekehitystä joudutaan olettamaan eräissä muissakin saamen sanoissa: vrt. pohjoissaamen *dihkki* 'täi' < **tiikkä* << **täj-kkä* (UEW: 515) ja *ihkku* ~ *ihku* 'yöllä, öisin' < **iiko* < **üj-ko* (äänteellisesti hämärtynyt prolatiivi sanasta *idja* 'yö' < **üji*). ■

ANTE AIKIO

Tapiontie 6 B 15,

90570 Oulu

Sähköposti: ante.aikio@oulu.fi

LÄHTEET

BARTENS, RAIJA 1999: *Mordvalaiskielten*

rakenne ja kehitys. Suomalais-Ugri-laisen Seuran Toimituksia 232. Helsinki: Suomalais-Ugrialainen Seura.

DEWOS = Steinitz, Wolfgang 1966: *Dialektologisches und Etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache*. Berlin: Akademie-Verlag.

FUV = Collinder, Björn 1977: *Fenno-Ugric Vocabulary*. Second, revised edition. Hamburg: Helmut Biske Verlag.

KLUGE, FRIEDRICH 1995: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Bearbeitet von Elmar Seebold. 23., erweiterte Auflage. Berlin: Walter de Gruyter.

SAMMALLAHTI, PEKKA 1988: Historical phonology of the Uralic languages. – Denis Sinor (toim.), *The Uralic languages. Description, history and foreign influences* s. 478–554. Leiden: E. J. Brill.

SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. Osa I–II*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1992, 1995.

UEW = RÉDEI, KÁROLY 1988: *Uralisches Etymologisches Wörterbuch I*. Budapest: Akadémiai Kiadó.